

تورم قوانین کیفری و مشکلات حقوقی ناشی از آن و راهکارهای مبارزه با بحران مربوطه در ایران

محسن دلاوری^۱، نرگس حاجی^۲

۱- استادیار گروه حقوق - واحد بین الملل قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم- ایران

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه حقوق حقوق جزا، واحد بین الملل قشم- دانشگاه آزاد اسلامی، قشم- ایران

چکیده:

افراط در جرم انگاری در کشور ما باعث بحران تورم قوانین کیفری شده است. باید در نظر داشت که بحران به معنای ایجاد تنگنا و گسست و شکاف در یک سیستم است، بگونه ای که حرکت آن سیستم متوقف یا دچار تزلزل گردد یا از حالت عادی خارج گردد. بحران مزبور تحقق وظیفه اساسی نظام عدالت کیفری را که همان تضمین حقوق شهروندان و اجرای عدالت کیفری است را مشکل مواجه کرده است. اگر قوانین و مقررات به ویژه در امور کیفری شرایط لازم را نداشته و با حقوق طبیعی و فطری انسان هماهنگ نباشد، موجب ایجاد تعارض بین مردم و دولت خواهند شد. برای حل این تعارض، وضع قوانین کیفری و استفاده از ضمانت اجرای آن باید به کمترین حد ممکن کاهش یابد هر چند امروزه قانونگذار ایرانی بدون توجه به پیامدهای تصویب و اجرای قانون کیفری به طور مستمر بر حجم مجموعه قوانین کیفری می افزاید. تدوین قوانین توسط مراجع غیر صالح اعم از دیوان عالی کشور در مقام توحید در رویه مجمع تشخیص مصلحت، شورای عالی انقلاب فرهنگی و دیگر مراجع به این تورم دامن زده است. نویسنده این سطور ضمن طرح موضوع تورم کیفری بعنوان یک چالش در نظام حقوقی ایران، به عوامل ایجاد کننده این پدیده و آثار آن و همچنین به راههای برون رفت از بحران مزبور در پناه جرم شناسی و جنبش جرم زدایی و با عنایت به وجدان جمعی و روح و رویه حاکم جامعه ایران پرداخته است.

واژگان کلیدی: جرم انگاری-بحران تورم قوانین کیفری-نظام حقوقی ایران

مقدمه

در ایران تصویب بیش از ۳۰۰ قانون کیفری ماهوی قطع نظر از مقررات شکلی فراوان در فاصله ای قریب سی سال از تاریخ انقلاب از سوی مراجع متعدد و متنوعی همچون شورای انقلاب، مجمع تشخیص مصلحت نظام، کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس و دیوان عالی کشور در قیام توحید رویه - با پذیرش شان تقنینی - و غیره گویای پراکندگی و تورم شگفت انگیز قوانین کیفری است؛ این بحران کثرت تدوین و تنصیف قوانین کیفری نه تنها نظامی حادث نمی کند، بلکه خود می تواند عامل بی نظمی باشد. در سیاست جنایی تقنینی ایران علاوه بر اعمال و رفتارهای جرم انگاری شده توسط قوه قانونگذاری، محرمات شرعیه نیز قابل تعقیب و مجازات دانسته شده است؛ بنابراین عدم تفکیک جرم انگاری شرعی و در نتیجه در هم آمیختن حوزه ی تحریم و تجریم، باعث تورم قوانین کیفری شده است. در مجموع باید گفت روند تصمیم گیری ورود یک رفتار به سیاهه ی قوانین کیفری مستلزم توجه به نتایج و عواقب عملی جرم انگاری آن رفتار، یا در واقع سنجش برآیند مضار و منافع جرم انگاری است؛ به بیان دیگر، آنگاه می توانیم بر رفتاری انگ مجرمانه بزنیم که با دلایل متقن و محکم ثابت کنیم که جز مجازات راه حل دیگری برای تقابل با آن وجود نداشته است.

بنابراین تورم زدایی کیفری به اعتبار تعدیل عناوین مجرمانه یا تقلیل شمار آنها در قانون کیفری و نیز زدودن برجسب های مجرمانه از رفتارها در راستای افزایش مداخله حقوق اداری، انضباطی، حقوق مدنی و تدابیر رفاه اجتماعی در جهت عقب نشینی حقوق کیفری و همچنین مداخله دولت از طریق سازوکار پیشگیری عمومی و وضعی و فیزیکی از رهگذر تدابیر غیر کیفری در راستای افزایش و بالابردن سطح آگاهیهای عمومی و نهادینه کردن ارزش اهمیت موضوع مطروحه، بیش از پیش، نمایان می گردد.

بیشتر ضروری است فرایند تولد و تحول جرم شناسی را در ایران مورد بررسی قرار دهیم تا آنگاه بتوانیم به بررسی مفهوم پیشگیری در نظام حقوقی ایران پردازیم. جرم شناسی بر سایر گفته های علوم جنایی، این رشته در کشور ما از جایگاه شایسته و بایسته ای برخوردار نبوده است با وجود این که جرم شناسی بررسی علمی پدیده هاست ولی در نظام آموزشی ما بگونه ای ذوقی و غیر تخصصی با آن برخورد می شود. با وجود تأثیر عمیق و ژرف جرم شناسی بر سایر رشته های علوم جنایی، این رشته در کشور ما از جایگاه شایسته و بایسته ای برخوردار نبوده و محدود به چند تعریف ساده و تبیین آموزه های مکاتب نخستین می باشد. ناگفته پیداست جرم شناسی در ادوار مختلف، متناسب تحولات فکری و اجتماعی و فرهنگی حاکم تغییراتی کرده است. اگر در دوره ای، جرم شناسی "جرم مدار" بوده و صرفاً بر جرم ارتكابی و نتایج آن تکیه و تأکید ورزیده است؛ اما در دوره ای بعد صبغه "مجرم مدارانه" یافته است. در اوایل دهه هفتاد این رویکرد تحت تأثیر جنبشهای فمینیستی بر لزوم اهتمام به بزه دیده، بزهکار، جامعه محلی و خواسته های آنها در جهت برطرف کردن آلام بزه دیده و همچنین برکنار ماندن دولت از این پروسه، تأکید دارد. این رویکرد جامع نگر و واقع بینانه زمینه تشفی خاطر و وصول به خواسته های اصلی طرفهای دعوی - بویژه بزه دیده - تأکید دارد. مضافاً این که نظریه های بکر دیگری از قبیل نظریه مجازاتهای استحقاقی^۱ و عدالت سنجشی یا تخمینی^۲ نوید بخش افقی روشن برای جرم شناسی است. نظریه مجازاتهای استحقاقی، در واقع بازگشت و رجعتی است به دوران "جرم محوری" حقوق کیفری. این نظریه پس از شکست اندیشه اصلاح بزهکاران بر مبنای تئوری بازپروری مطرح شده است. این نظریه ابتدائاً توسط کانت مطرح شد و به دین اخلاقی بزهکار نسبت به جامعه و تعهد اجتماع دایر بر تحمل مجازات بر بزهکار اشاره دارد. از اینرو نظریه مجازاتهای استحقاقی قایل به طرد بازپروری بعنوان هدف اصلی نظام کیفری است و معتقد است که بزهکاران باید بر اساس آنچه مستحق آن هستند مجازات شوند. این نظریه بر وجهه تنبیهی و جزایی نظام عدالت کیفری با اتخاذ سیاست های شدیدتر بویژه نسبت به مرتکبان تکرار جرم، شدت بخشید.

تورم کیفری نه تنها خطری برای اشخاص، بلکه تهدیدی برای جامعه نیز خواهد بود. مونتسکیو می گوید: ((فساد یک جامعه بر دو قسم است: موقعی که توده مردم قوانین را مراعات نمی کنند، این درد چاره پذیر است. دیگر آن که قوانین، توده را فاسد می کند که این درد درمانی ندارد، زیرا دردناشی از خود درمان است)). [۱]

هدف کلی، پژوهش و تحقیق در پیدا کردن راه های انسداد در های زراد خانه های حقوق کیفری و کم کردن سیاهه قوانین کیفری که مهمترین نیاز اندیشه ی آزادی خواهانه بشر امروز است.

معنای اصطلاحی و مفهومی تورم قوانین کیفری :

تصویب بدون ضرورت مقررات کیفری و قطور نمودن بی رویه مجموعه قوانین جزایی با جرم انگاری جدید را تورم قوانین کیفری می گویند. از اینرو تورم قوانین کیفری، نوعی جرم انگاری متعدد قانونگذار است بگونه ای که افزایش بی رویه آن موجب عدم کارایی آن گردد. [۲]

کیفر زدایی:

کیفر زدایی همان جرم زدایی به نحو ناقص است در واقع اصل عنوان مجرمانه در قانون وجود دارد ولی با تغییر وصف یک جرم، کیفری اتخاذ می شود که عوارض جنبی کمتری داشته باشد. بکارگیری ضمانت اجرای جانشین، سلب آزادی، از قبیل: جزای نقدی، تعلیق مراقبتی و مانند آن را می توان از اقدامات کیفرزدایی دانست. [۳]

توجه به وجدان جمعی در راستای جرم انگاری:

به زعم بسیاری از جامعه شناسان و حقوقدانان، یکی از شرایط جامعه ایدال و کارکردگرا، همسویی و همداستانی بین حقوق و مردم است. بنابراین یکی از متدها و شیوه های همواره فراوری جرم انگاری، عنایت به وجدان جمعی افکار عمومی می باشد. امیل دورکهایم جامعه شناس شهیر فرانسوی در تعریف وجدان جمعی قایل است: وجدان جمعی مجموعه اعتقادات و احساسات مشترک در میانگین افراد یک جامعه معین که حیات خاص دارد گفته می شود: این روح در نظر او تبلور و تجسد وفاق عمومی است. [۴]

فقه و چالشهای قانونگذاری:

نگرش موضوعیتی به فقه و نداشتن تجربه حکومت داری و قانون نویسی بر اساس فقه شیعی باعث بوجود آمدن چالشهایی در عرصه تقنینی شد که از آن جمله؛ تغییر مکرر و پیاپی قوانین، عدم تطبیق درست احکام بر موضوعات، عدم دقت کافی در استخراج احکام در پرتوی از احکام ثانویه با لحاظ دو عنصر اساسی زمان و مکان و شکل گیری قانون مطابق فقه و پوشیدن لباس قانون بر تن فقه بود. چالش کارکردی فقه در مسایل حادث، مستلزم تصفیه آراء زاید، اجتهادی پویا متناسب با مقتضیات زمان و مکان و در بر گیرنده مقررات جدید و ترسیم ساختاری گویاتر و تدوین فنی و عالمانه تر فقه با دور ریختن دگم های مذهبی و سنتی از دین، دست کم این مسیر بر دست انداز و غیر قابل عبور را تا حدی هموار و پوشش می دهد. [۵]

علل و عوامل تورم قوانین کیفری با رویکردی به نظام حقوقی ایران

دولت با در نظر گرفتن مساله دار بودن یک وضعیت و همچنین ارزیابی مضار و منافع و هزینه های اجتماعی اقدام کیفری مرتبط بر یک رفتار با عنایت به توالی فاسد آن به جرم انگاری می پردازد. اما گاه دولت ها در این مقام، قلمرو جرم انگاری را بیش از حد معمول و مورد نیاز گسترش می دهد و باعث ازدیاد و تورم قوانین کیفری می شوند. ژان کریبیه در این راستا می نویسد: «تهدیدهای کیفری یعنی مجازاتها در صورتی که ورای ظرفیت حافظه انسان متعدد و زیاد شوند، یکدیگر را خنثی کرده و در نهایت بی معنی می شوند». [۶]

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصل تعامل و همکاری قوا را پذیرفته است. اصل ۱۵۷ ق.ا. به انفکاک استقلال قوا تصریح کرده است ولی استقلال مطلق نمی باشد و بیشتر جنبه تعامل و نظارت قوا پذیرفته شده است. یکی از معضلات نظام عدالت کیفری ایران، عدم توجه به مسأله تفکیک قوا و تخصصی بودن وظایف مطابق دستور ام القوانین است. که نتیجه آن تورم نهادهای قانونگذاری و نهایتاً تورم قوانین کیفری بوده است.

پذیرش کیفر و اعمال سزاده و قهر آمیز به عنوان تنها پاسخ

پذیرش کیفر بعنوان تنها پاسخ می تواند ناشی از درک نادرست جامعه از مفهوم جرم و حقوق کیفری باشد؛ به این اعتبار که ایندو را یک پدیده یکپارچه تصور می کنند. گویی که تنها راه پیشگیری از جرم، حقوق کیفری است. البته ناگفته پیداست توسل به حقوق کیفری و جرم انگاری توسط جوامع گاهها بدلیل اجتناب از هزینه های پیشگیرانه و نهایتاً تمسک به حقوق کیفری بعنوان آسانترین شیوه مبارزه با جرم است. [۷]

یکی از علل گسترش جرائم و تورم قوانین کیفری بعد از انقلاب، همین مسأله بوده است. گسترانیدن چتر حقوق جزا بر عرصه اخلاقیات، اجتماعیات، اقتصادیات و... مؤید ادعای فوق است. مثلاً زمانی مشکل اقتصادی مطرح می شد، دفعتاً واحده مقام تقنینی چتر حقوق جزا را بر عرصه اقتصاد باز می کرد و سیاهه قوانین را بدون عواقب جرم انگاری بیشتر می کرد. [۸]

توالی فاسد جرم انگاری (تورم قوانین کیفری):

جرم انگاری متعدد و موسع، از یک طرف باعث تضییع و تحدید حوزه آزاد رفتاری شهروندان و گسترش فضای تحت حاکمیت دولت می باشد و از طرف دیگر تورم قوانین کیفری حرمت قوانین کیفری را در افکار عامه می کاهد و باعث وهن قانون می شود. جرم زدایی بالقوه در پرتو فرایند برجسب زنی، کاهش کارایی مجازات ها، عدم دقت در نگارش قوانین کیفری، تورم جمعیت کیفری و... از دیگر توالی فاسد جرم انگاری متعدد و متکثر و متنوع است.

افزایش جرم و جمعیت کیفری:

از دیگر آثار و نتایج قوانین کیفری، تورم پرونده های کیفری و به تبع آن افزایش جمعیت کیفری است. افزایش جمعیت کیفری می تواند شاخص خوبی برای تشخیص افزایش جرم باشد. البته ناگفته پیداست که جمعیت کیفری به میزان افرادی گفته می شود که در زندان بسر می برند. از نظر روانشناسی تورم قوانین کیفری و تعدد ممنوعیت ها، انسان را حریص بیار می آورد (الانسان حریص علی مامع). تقویت بیش از حد روحیه جستجوگری انسان را در این راستا و از طریق محدودیت و ممنوعیت متعدد، انسان را به سمت وقوع جرم سوق می دهد و موجبات آنرا فراهم می کند.

ناکارایی قانون:

از دیگر عوامل تورم قوانین کیفری، وهن و ناکارایی قانون است. قانونی که برخاسته از قلب و متن و بطن ملت و ترجمان خواسته های آنها نیست با بی حرمتی و نهایتاً ناکارایی مواجه خواهد شد. قانون ممنوعیت بکارگیری تجهیزات ماهواره ای مصوب ۷۳/۱۱/۲۳ بدون توجه به وجدان جمعی و افکار عامه تصویب شد. شهروندان بدون عنایت به مواد مصوبه در این مقام، به استفاده از تجهیزات ماهواره ای مبادرت کردند.

راه های برون رفت از بحران تورم قوانین کیفری در ایران:

راقم این سطور به یک رویکرد منطقی و ثابت برای نظام تقنینی در جهت انفکاک بزه از انحراف، تحریم از تجریم در پناه یک سازوکار پیشگیرانه دست زده است با بر شمردن علل جرم انگاری، سعی در کنترل و حذف این علل در راستای جرم زدایی بیشتر دارد. این مهم مستلزم تبیین و تفکیک منطقه کنترل شده رفتاری و منطقه آزاد رفتاری بوده که به آن نیز پرداخته شده است. ضروری است مقام تقنینی بجای ایجاد رادع، مجازات، ترس، بدنام سازی انگ شیطانی صفتی زدن، انزوا و طرد از رهگذار ابزار کیفری، با متدهای ترمیم، اصلاح و فراهم کردن بستر سازهایی لازم با جرم زدایی عملی و رسمی در راستای احترام به حقوق شهروندان گام بردارد.

جرم زدایی:

جرم زدایی به معنای اهتمام به سازوکار تعدیل عناوین مجرمانه و زدودن انگ های مجرمانه از یک رفتار است. چنین رویکردی با عنایت به تورم زدایی کیفری و کاهش عناوین مجرمانه و تعدیل تعداد جرایم در قانون کیفری مطرح شده است. چالش های عملی و نظری ناشی از تورم قوانین کیفری و روند فزاینده و رو به رشد جرایم در دنیای مدرن، تلاش کشورها را در شکل های مختلف جرم زدایی و در راستای رفع معضل مطروحه باعث شده است.

عدالت ترمیمی:

افزایش بار نظام کیفری، عدم توانایی دستگاه عدالت کیفری در حل مسایل جدید و حادث، تورم پرونده های کیفری و افزایش بی رویه و فزاینده انسانها در زندان ها باعث شده که صاحبان اندیشه حقوقی و پژوهشگران، پاسخ های به جرم را متنوع کنند و با استراتژی روشمند و نوین، سازوکارهایی را اتخاذ کنند که غایت آن اجتناب از ورود به فرایند کیفری و یا خروج هر چه سریعتر از این فرایند باشد. به عبارت اخری با تمسک به چنین سازوکار ترمیمی از یک سو بار نظام عدالت کیفری واز دگر سو از ظرفیت های جامعه با متدهای که ... مشی و میانجیگری به مدیریت و مهار جرم پردازیم. [۹]

عدالت ترمیمی^۱ با نام های عدالت سبز، عدالت جامعی، مشارکتی، اجتماعی واقعی نیز مطرح شده است و قابل است «وخامت عمل مجرمانه، معیار واکنش جامعه تلقی می شود.» بنابراین عدالت ترمیم و تسالحي مدعی تورم زدایی و کاهش حجم پرونده های کیفری در جلب و احیاء رضایت عمومی است. [۱۰]

جرایم برون بزه دیده و جرم زدایی:

اصطلاح جرایم بدون بزهدیده در مورد جرایمی همچون سقط جنین، همجنس بازی، استعمال مفرط نوشابه های الکلی، روسپیگری و ولگردی، تکدی، خودکشی و جرایم علیه محیط زیست بکار رفته است. برخی از وریکردهای جرم شناسی طرفدار جرم زدایی، مایل به خروج چنین اعمالی از گستره و سیاه قوانین کیفری و قرار دادن آنها در ذیل بحث های سیاسی و اخلاقی هستند. [۱۱]

وجدان جمعی در چرخه جرم انکاری:

یکی از متد ها و شیوه های همواره فراوری جرم انکاری، عنایت به وجدان جمعی-مقبولیت اجتماعی-می باشد. در این دیدگاه قانون چیزی جز محصولات و فراورده هایی از انتظارات عمومی نیست. عدم عنایت به وجدان جمعی در راستای جرم انکاری، باعث تضاد و اصطکاک بین حقوق و خواست مردم می گردد. بنا بر این وجدان جمعی نقطه اتکای قوانین است.

توجه به وجدان جمعی در راستای جرم زدایی، از جرایم ماهواره ای، سقط جنین، ولگردی و...:

نظام تقنینی به اعتبار تهاجم فرهنگی بجای ورود به صحنه بین المللی و همگام و همسو شدن با تکنولوژی نوین و گسترده ماهواره به پهنه فضای حاکمیتش و اعتراض به موج هجوم گسترده ماهواره از سوی کشورهای قدرتمند و توسعه یافته، اسهل طرق را انتخاب نموده و با جرم انکاری در خصوص استفاده از تجهیزات ماهواره ای، عموم جامعه را از این تکنولوژی - بدون توجه به خواسته های مردم - منع کرده است. این در حالی است که چنین رویکردی به منشور حقوق بشر و اعلامیه جهانی حقوق بشر منافات دارد و در منشور بشر آمده است که احترام به حقوق بشر و آزادیهای او بدون تمایز از حیث نژاد، جنس، زبان مذهب ضروری است. [۱۲]

در هر صورت راقم این سطور مساعی خود را در رفع چالش ناشی از منع استفاده از تجهیزات ماهواره ای در راستای تورم زدایی قانونی و تعدیل عناوین مجرمانه بکار بسته است. بنابراین ضروری است مقام تقنینی بجای توسعه بخشی به قوانین کیفری به توسعه بخشی به شناخت رسانه ای و تقویت ارزشهای داخلی آگاهی و چگونگی استفاده از این تکنولوژی به شهروندان با عنایت به کارکردهای مثبت آن؛ اقدام کند.

عنایت به جرم شناسی (پیشگیرانه) بعنوان راه برون رفت از بحران تورم قوانین کیفری:

جرم شناسی به عنوان علمی است که به بررسی علل و عوامل مؤثر بر وقوع جرم یا به تعبیری به مطالعه علمی پدیده مجرمانه اعم از جرم و انحراف می پردازد. جرم شناسی دارای شقوق متعدده ای است. ولی آنچه در این مقال مهم است شاخه جرم شناسی پیشگیرانه است. این شاخه از جرم شناسی، ناظر بر اقدامات کنشی (پیشینی) قبل از وقوع جرم و یا حتی اقدامات واکنشی (پسینی) بعد از بروز رفتار مجرمانه از سوی کارگزاران سیاست جنایی میباشد. اقدامات پیشگیرانه اعم از پسینی و پیشینی فاقد وصف کیفری اند.

گاه پیشگیری از جرم مستلزم ایجاد تغییر در شخصیت بزهکار یا شرایط اجتماعی است، که به آن پیشگیری اجتماعی گفته می شود.

گاه پیشگیری از وقوع یا تکرار پدیده مجرمانه، مستلزم ایجاد تغییر در یک محیط یا وضعیت ویژه است؛ همچون افزایش روشنایی در محیط های نسبتاً تاریک یا کاملاً تاریک که بی تردید سبب کاهش جرایمی چون سرقت می گردد. این قسم از پیشگیری به اعتبار دخالت در وضعیت و تغییر در آنها، پیشگیری وضعی نامیده می شود. [۱۳]

جایگاه پیشگیری در نظام حقوقی ایران:

پیشگیری یک امر کنشی است که اصولاً از وقوع بزه صورت می گیرد. این در حالی است که نظام کیفری ماهیتاً بعد از وقوع جرم مداخله می کند و جنبه واکنشی و سزاده دارد. پیشگیری از بزهکاری با تولد جرم شناسی شکل گرفت. متد پیشگیری قابل نیست کل نظام کیفری مضر است؛ بلکه معتقد است که هر میزان تورم پرونده های کیفری بیشتر شود و تراکم کار دادگاه ها حجیم تر شود و درگیری نیروی نظامی و انتظامی بیشتر شود به همان میزان کار اجرای برنامه های اصلاحی و پیشگیری و درمانی عقیم مانده است. همچنین لزوم صرفه جویی در هزینه بزهکاری ها و کاهش خسارات نظام قضایی، ایجاب می کند به اقدامات پیشگیرانه پرداخته شود. این سیاست پیشگیری در مجموعه سیاست های اجتماعی قرار می گیرد، زیرا برای جلوگیری از جرم، علاوه بر ابزارهای قضایی، جامعه نیازمند ابزارهای اجتماعی نیز هست. [۱۴]

اصلاح قوانین کیفری در راستای تورم زدایی کیفری:

بحران تورم قوانین کیفری در نظام حقوقی ایران به گونه ای شدت و حدت یافته که بیش از ۱۲۰۰ عنوان مجرمانه در این سیستم وجود دارد. بسیاری از قوانین کیفری تحت عنوان شرعی بدون عنایت به دو عنصر و مؤلفه زمان و مکان تصویب شده اند. بعضی از مواد قانونی بی عنایت به الزامات ناشی از تعهدات بین المللی تدوین و تصویب گردیده است و پاره ای با نادیده انگاشتن رعایت اصول و ضوابط قانون نویسی به بحران تورم قوانین کیفری دامن زده است. راقم این سطور قایل است که اصلاح قوانین کیفری با عنایت به موارد پیشگفته در جهت برون رفت از بحران تورم قوانین کیفری ضروری است.

اصل قانونی بودن یکی از اصول مسلم حقوق کیفری است. به این معنا که هیچ مجازاتی را نمی توان به افراد تحمیل کرد مگر اینکه قانونی قبلاً آن عمل را جرم اعلام کرده باشد. از اینرو اصل قانونی بودن یعنی وصف مجرمانه باید به تعیین قانون باشد. هیچ جرمی و هیچ مجازاتی بدون قانون ممکن نیست.

بررسی قوانین ماهوی نظام حقوقی ایران با عنایت به فقه ایستا و الزامات بین المللی:

یکی از عوامل تورم قوانین کیفری، برداشت جزم گرایی و تعبدی از برخی از مفاهیم دینی و بدون توجه به الزامات بین المللی است که از آن جمله می توان به سن مسئولیت کیفری ۹ سال برای دختر و ۱۵ سال قمری برای پسر اشاره کرد. این رویکرد در پناه آموزه های شرعی زمان صدور صورت گرفته است و از نظر ریاضی به افزایش پرونده های کیفری و تورم جمعیت کیفری منجر شده است. کاهش سن مسئولیت کیفری تاثیر زیادی بر تابعان حقوق کیفری داشت؛ چرا که تابعان حقوق کیفری با معیار سن مشخص می شوند. بنابراین در حقوق کیفری سن از اهمیت والایی برخوردار است.

نتیجه گیری

بی عدالتی، نتیجه بلافضل تورم مراجع کیفری اختصاصی طبق قانون اساسی تعیین جرم و مجازات در صلاحیت انحصاری قانون است. اصولاً روح قانون اساسی با تشکیل دادگاه های اختصاصی منافات دارد. چرا که دادگاه اختصاصی ضربه ای به دادگستری و تضعیف آن و رواج بی عدالتی است. از اینرو ضروری است در راستای جلوگیری از بی عدالتی و تضمین حقوق انسان ها به اعتبار نابرابری، به حذف چنین مراجعی دست بزنیم بنابراین لازم محقق عدالت کیفری در امور قضایی آن است که تمرکز امور به نحوی باشد که آحاد جامعه در صورت ارتکاب جرم مشابه در یک نوع دادگاه و بر اساس یک قانون و با یک شیوه دادرسی تعقیب، محاکمه و مجازات شوند.

قوانین کیفری کشور ما در دو سه دهه اخیر سخت متورم گشته است. مجموعه قوانین کیفری بی توجه به داده ها و یافته های وثیق جرم شناسی، بی رویه قطور شده است. امروز جرم شناسی واکنش اجتماعی قابل به جرم زدایی حقوق کیفری بر پرتو فرایند برچسب زنی شده است. بسیاری از جرم انگاریهای صورت گرفته در نظام قانونگذاری کشور ما بی توجه به توالی فاسد اجتماعی آن تنصیب و تبویب شده است، که قویاً بطور شگفت انگیزی باعث تورم جمعیت کیفری در زندانها و تراکم پرونده ها در دادگستری شده است.

علل و عوامل جرم انگاری متعدد تورم قوانین کیفری را در نظام کنونی می توان؛ اسلامی کردن نظام حقوقی، مراجع متعدد قانونگذاری، موج عظیم تکنولوژی، عدم توجه به وجدان جمعی در راستای جرم انگاری و در جهت استفاده حربه ای از قانون کیفری و دیگر عوامل را نام برد. امروزه جرم شناسی واکنش اجتماعی قابل است: هر جامعه مستحق همان مجرمینی است که خود پرورش داده است. حقوق کیفری، حقوق حداقلی است و برای هر ارتکاب هر جرمی نباید پاسخ کیفری لحاظ کرد؛ چرا که ارتکاب هر جرمی پاسخ گویی به یک نیاز است که باید زمینه تحقق آن توسط جامعه میسر شود. بنابراین بجای پاسخ کیفری بهتر است در جهت رفع و دفع علل و عوامل منتهی به وقوع بزه و انحراف (پدیده مجرمانه) گام برداریم. تا قوانین کیفری کم حجم ولی اخلاقاً موجه تصویب و تبویب گردد.

منابع:

- [۱] منتسکیو، روح القوانين، ترجمه علی اکبر مهتری، تهران، امیرکبیر ۱۳۴۹ ص ۲۰۰ و ۲۰۲
- [۲] حبیب زاده، محمد جعفر؛ نجفی ابرندآبادی، علی حسین، کتابفروشی کیومرث، ۱۳۸۰، تورم کیفری عوامل و پیامدها، ویژه نامه حقوق مدرس، ش ۴، دوره، ص ۶۰
- [۳] موسوی، سید درید، ۸۶-۱۳۸۵، جزوه درسی متون حقوقی، مقطع کارشناسی ارشد کیفری و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، ص ۶
- [۴] دورکهایم، امیل، ۱۳۴۸، تقسیم کار اجتماعی، چ ۲، تهران: مرکز، ص ۷۷
- [۵] شفیع سروسانی، ابراهیم؛ ۱۳۸۵، آسیب ها و بایسته های قانونگذاری در نظام جمهوری اسلامی ایران، چ اول، قم، پژوهشکده فرهنگ و علوم انسانی، ص ۱۱
- [۶] لارژ، کریستن، ۱۳۷۵، درآمدی بر سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، چ ۱، تهران: یلدا، ص ۷۰
- [۷] ابرندآبادی، علی حسین؛ حبیب زاده، محمد جعفر، کلاتری، کیومرث، همان، ص ۶۸
- [۸] نجفی ابرندآبادی، علی حسین؛ نیمسال نخست، ۷۸-۷۹، تقریرات جرم شناسی، کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، امیر حمزه زینالی، صص ۶۴۷-۶۴۶
- [۹] نجفی ابرندآبادی، علی حسین، پیشین، ص ۱۰۸۱
- [۱۰] سماواتی پیروز، امیر؛ ۸۵، عدالت ترمیمی یا تعدیل تدریجی کیفری یا تغییر آن، چ اول، تهران: انتشارات نگاه بینه، صص ۳ و ۲
- [۱۱] نجفی ابرندآبادی، علی حسین، هاشم بیگی، ۱۳۷۷، دانشنامه جرم شناسی، چ ۱، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، صص ۳۴۶-۳۴۵
- [۱۲] منشور ملل متحد، ماده ۱، بند ۳
- [۱۳] علی صفاری، مبانی نظری پیشگیری از وقوع جرم، مجله تحقیقات حقوقی شماره ۳۴ دانشگاه شهید بهشتی، ص ۳۰۰
- [۱۴] محمد عابد میانجی، وظایف دولت در پیشگیری از جرم، ۱۳۸۸، ص ۲۱-۲۲